

С.В. БРЕУС,

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства, Київський національний
університет технологій та дизайну,

Т.А. БАБАЄВА,

магістр, Київський національний університет технологій та дизайну

Основные направления предотвращения банкротства предприятия у контексте забеспечения экономической безопасности

Стаття присвячена дослідженню взаємозв'язку понять «банкрутство підприємства», «економічна безпека підприємства», «економічна безпека держави». Визначено, що ці поняття є взаємопов'язаними і їх доцільно розглядати в системній єдності.

Ключові слова: банкрутство підприємства, економічна безпека підприємства, економічна безпека.

С.В. БРЕУС,

к.э.н., доцент, доцент кафедры экономики предприятия, Киевский национальный
университет технологий и дизайна

Т.А. БАБАЕВА,

магистр, Киевский национальный университет технологий и дизайна

Основные направления предотвращения банкротства предприятия в контексте обеспечения экономической безопасности

Статья посвящена исследованию взаимосвязи понятий «банкротство предприятия», «экономическая безопасность предприятия», «экономическая безопасность государства». Определено, что эти понятия взаимосвязаны и их целесообразно рассматривать в системном единстве.

Ключевые слова: банкротство предприятия, экономическая безопасность предприятия, экономическая безопасность.

S. BREUS

PhD in economic sciences, associate professor, associate professor of Department of
Enterprise Economics, Kyiv National University of Technologies and Design

T. BABAIEVA

master's degree student, Kyiv National University of Technology and Design

The main directions of preventing bankruptcy of an enterprise within the context of providing economic security

The article investigates the relationship of the concepts of "bankruptcy", "economic safety of enterprise", "state economic security." Determined that these concepts are interrelated and should be considered in their systemic unity.

Keywords: bankruptcy, economic safety of enterprise, economic security.

Постановка проблеми. За сучасних реалій розвитку економіки України дослідження відношення до банкрутства в суспільстві є суперечливим: феномен банкрутства одночасно слугує засобом усунення з ринку неконкурентоспроможних виробників, але визнання банкрутами великої кількості підприємств призводить до зниження рівня економічного розвитку держави. У зв'язку з чим актуальності набуває питання взаємозв'язку проблематики банкрутства підприємств України як з їх економічною безпекою, так і з економічною безпекою України.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблематика банкрутства підприємств досліджувалась в працях багатьох як вітчизняних, так і іноземних авторів, до яких відносяться такі: Е. Альтман, Є. Андрущак, О. Бірюков, І. Благун, І. Бланк, В. Джунь, С. Жилінський, О. Зайцева, Г. Кадиков, Г. Ляшенко, В. Петренко, В. Пономаренко, М. Тітов, А. Пушкар, Р. Сайфулін, А. Таффлер, О. Терещенко, О. Тридід, М. Туган-Барановський, В. Хімічев, Г. Шершеневич та інші.

Основні аспекти забезпечення економічної безпеки підприємства розглядалися такими науковцями: М. Бендіков С. Ільяшенко, Г. Лянной, Е. Камишнікова, Д. Ковальов, П. Колпаков, О. Коробчинський, М. Куркін, А. Меліхов, Т. Сухорукова, Д. Шалагін, І. Шевченко, Л. Шемаєва та інші.

Незважаючи на наявність великої кількості публікацій досить з різноманітними трактуваннями як сутності банкрутства, так і економічної безпеки, зокрема підприємства та держави, відсутній єдиний підхід до визначення зазначених понять та певна систематизація даних підходів в системному зв'язку.

Мета статті полягає в дослідженні взаємозв'язку понять «банкрутство підприємства», «економічна безпека підприємства», «економічна безпека держави» та розробка у цьому контексті заходів, що сприятимуть покращенню фінансово-економічного стану підприємства та підвищенню рівня економічної безпеки підприємства і держави в цілому.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»: «банкрутство – визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди і погасити встановлені у порядку,

визначеному цим Законом, грошові вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури» [1].

Іншими словами: «Банкрутство являє собою процес, у якому індивід чи організація, нездатна розрахуватися із кредиторами, за рішенням суду майно боржника розподіляється між кредиторами відповідно до встановленої законом черговості виплати боргів кредиторам, таких як податки і заробітна плата працівникам організації-банкрута» [2]. Процес може бути ініційований або особою-боржником (добровільне банкрутство), або будь-ким з кредиторів, якому боржник не може виплатити борг (вимушене банкрутство). Справи про банкрутство підвідомчі господарським судам і розглядаються ними за місцезнаходженням боржника. Доки банкрут не розрахується з боргами, його фінансова діяльність жорстко обмежена. При цьому, важливим моментом є прогнозування банкрутства [2].

Згідно з даними «Рейтингу економік» опублікованому на сайті <http://russian.doingbusiness.org/rankings> [3] станом на червень 2014 року Україна з 189 країн посідає посередні місця за різними критеріями.

Зокрема, Україна зайняла 96-те місце за критерієм «легкості ведення бізнесу» і 142-ге місце за критерієм «вирішення неплатоспроможності». На одну сходинку вище за критерієм «легкості ведення бізнесу» розташовані Філіппіни (95-те місце), а на одну сходинку нижче – Домініканська республіка і Багамські острови (97-ме місце). В трійку лідерів за цим критерієм входять: Сінгапур (1-ше місце), Нова Зеландія (2-ге), Гонконг, Китай (3-тє місце). Сусідами України в рейтингу за критерієм «вирішення неплатоспроможності» є Папуа-Нова Гвінея (141-ше місце) та С'єрра Ліоне (143-тє місце). Лідерами за критерієм «вирішення неплатоспроможності» є Фінляндія (1-ше місце), Японія (2-ге) та Німеччина (3-тє місце).

За даними Держстату України [4] протягом 2010-2013 років спостерігається зменшення питомої ваги підприємств, які одержали збитки, а натомість збільшилась питома вага підприємств, які одержали прибуток як за фінансовими результатами до оподаткування, так і за чистим прибутком (табл. 1).

Таблиця 1. Фінансові результати до оподаткування підприємств та чистий прибуток (збиток) підприємств за їх розмірами

Роки	фінансовий результат (сальдо)	підприємства, які одержали прибуток		підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат
Фінансові результати до оподаткування підприємств. Великі підприємства					

2010	28471,1	68,3	74278,4	31,7	45807,3
2011	92572,1	69,2	131043,5	30,8	38471,4
2012	37182,2	70,0	96928,6	30,0	59746,4
2013	28003,5	68,6	88724,8	31,4	60721,3
Чистий прибуток (збиток) підприємств. Великі підприємства					
2010	2825,0	65,0	53070,7	35,0	50245,7
2011	59146,9	68,1	100173,9	31,9	41027,0
2012	15203,6	68,7	76019,0	31,3	60815,4
2013	8148,9	67,7	71325,6	32,3	63176,7
Фінансові результати до оподаткування підприємств. Середні підприємства					
2010	41581,7	63,4	87592,4	36,6	46010,7
2011	31090,8	66,3	87526,8	33,7	56436,0
2012	47742,0	66,2	111313,2	33,8	63571,2
2013	8390,1	65,0	81498,8	35,0	73108,7
Чистий прибуток (збиток) підприємств. Середні підприємства					
2010	30742,5	61,6	77666,9	38,4	46924,4
2011	19244,6	64,1	76203,6	35,9	56959,0
2012	34612,0	64,3	99292,4	35,7	64680,4
2013	-1567,7	63,7	72185,7	36,3	73753,4
Фінансові результати до оподаткування підприємств. Малі підприємства					
2010	-15647,1	58,6	27770,0	41,4	43417,1
2011	-5057,3	65,0	36975,6	35,0	42032,9
2012	-9254,0	64,4	39794,1	35,6	49048,1
2013	-25057,9	66,0	39640,9	34,0	64698,8
Чистий прибуток (збиток) підприємств. Малі підприємства					
2010	-19661,4	57,0	24460,0	43,0	44121,4
2011	-10593,6	63,5	32518,8	36,5	43112,4
2012	-14748,3	63,0	35296,2	37,0	50044,5
2013	-29420,9	65,0	35748,3	35,0	65169,2

Джерело: [4].

Незважаючи на позитивну динаміку до зменшення кількості підприємств, які одержали збиток (табл. 1), за даними (табл. 2) [5] в період 2010-2013 років відбувається збільшення: за всіма показниками. Зокрема, найбільш вагомо збільшилась кількість заяв, поданих до господарського суду для порушення справи про банкрутство % у 2013 році порівняно з 2012 роком (137%) та кількість затверджених справ про банкрутство (142% у 2013 році порівняно з 2012 роком), хоча найбільший темп зростання (150%) був у 2012 році порівняно з 2011 роком.

Таблиця 2. Порушення справ про банкрутство в Україні

Показники	Роки			
	2010	2011	2012	2013
Кількість заяв, поданих до господарського суду для порушення справи про банкрутство	12314	16080	20000	27398
Темп зростання, % до попереднього періоду	130	131	124	137
Порушено справ про банкрутство	9645	12281	12618	14010
Темп зростання, % до попереднього періоду	147	127	103	111
Ухвалено постанов про банкрутство	4107	4525	6244	6985

Темп зростання, % до попереднього періоду	243	110	138	111
Затверджено справ про банкрутство (із затвердженням ліквідаційного балансу)	2320	2896	4345	6153
Темп зростання, % до попереднього періоду	271	125	150	142
Залишок справ на розгляді в господарських судах	6702	10909	13989	16271
Темп зростання, % до попереднього періоду	162	163	128	116

Джерело: [5].

До екзогенних факторів, що призвели до збільшення кількості збиткових та збанкрутілих підприємств за даними авторів [5] відносяться: нестабільність економічної та політичної ситуації в країні; значний відтік капіталу з національного ринку; падіння платоспроможності кінцевого споживача тощо.

У колі вітчизняних та іноземних вчених немає єдиного підходу до визначення терміну «економічна безпека підприємства». Найбільш розповсюдженим визначенням терміну «економічна безпека підприємства», як наводять автори в праці [6] з посиланням на А. Меліхова та Е. Камишнікову, є таке: це стан ефективного використання ресурсів підприємства (капіталу, персоналу, інформації, технології, техніки тощо) та наявних ринкових можливостей, що дозволяє попередити негативний вплив внутрішніх і зовнішніх загроз та забезпечити його довгострокове виживання й стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії (статутних завдань). Проте в цій же праці автори зазначають про недосконалість зазначеної дефініції, яка полягає в тому, що на перший план висунуто економічну складову забезпечення економічної безпеки підприємства, а безпосередні заходи з попередження негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз (із забезпечення безпеки) виглядають як вторинний аспект економічної діяльності підприємства, який цілком залежить від ефективності використання його ресурсів. Також вони відмічають, що у інших публікаціях забезпечення економічної безпеки визначено як діяльність, що направлена на досягнення стійкого та стабільного функціонування, розвитку і прогресу соціально-економічних структур. Автори в цій же праці з посиланням на Д. Шалагіна зазначають, що спираючись на логіку розмежування понять «забезпечення економічної безпеки» та «економічна безпека» за схемою «діяльність – результат діяльності», а також із врахуванням тези, що неможливо досягнути ідеально безпечного середовища, доцільно розглянути економічну безпеку як стан, у якому забезпечується мінімальний негативний вплив внутрішніх і зовнішніх загроз на діяльність та економічний результат підприємства. Підприємство в безпеці, коли кінцевому результату його діяльності не загрожують негативні чинники в конкретний момент у даному місці. Крім того, повинні бути створені передумови для забезпечення безпеки в майбутньому. З урахуванням зазначеного автори в цій праці

[6] пропонують визначати поняття економічної безпеки підприємства як складну категорію, що характеризує здатність створеної на підприємстві системи протистояти дестабілізуючій дії внутрішніх і зовнішніх чинників з метою забезпечення ефективного використання його ресурсів (капіталу, персоналу, інформації, технології, техніки тощо), наявних ринкових можливостей (конкурентоспроможності), а також виконання інших статутних завдань у поточному періоді та на перспективу.

Як зазначає С. Міщенко [7] з посиланням на Л. Шемаєву, зміст економічної безпеки підприємств розкривається через забезпечення реалізації стратегічних інтересів підприємства на основі використання можливостей зовнішнього середовища і з застосуванням продуктивної взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища. В цій же праці автор наводить визначення економічної безпеки підприємства, відзначаючи, що, за визначенням Г. Лянного, економічна безпека підприємства – це стан його захищеності від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, дестабілізаційних чинників. До зовнішніх загроз і чинників він відносить: протиправну діяльність кримінальних структур, конкурентів, фірм і фізичних осіб, що займаються промисловим шпигунством або шахрайством, неспроможних ділових партнерів, раніше звільнених за різну провину співробітників підприємства, а також правопорушення з боку корумпованих елементів з представників правоохоронних органів і органів контролю. А до внутрішніх загроз і чинників – дії пасивності (у тому числі умисні і ненавмисні) співробітників підприємства, що суперечать інтересам його комерційної діяльності, наслідком яких можуть бути нанесення економічного збитку компанії, витік або втрата інформаційних ресурсів (у тому числі відомостей, що становлять комерційну таємницю), підрив її ділового іміджу в бізнес-колах, виникнення проблем у взаємостосунках з реальними і потенційними партнерами, конфліктних ситуацій з конкурентами, правоохоронними органами і органами контролю тощо.

Забезпечення економічної безпеки підприємства, як зазначає автор в праці [8], є одним з стратегічних напрямів виходу його з кризи, наряду з такими як: реінжиніринг; контролінг; система раннього попередження та реагування; антикризове управління з використанням механізмів фінансової стабілізації; санація – фінансове оздоровлення підприємства; реструктуризація підприємства. Розробляючи стратегію розвитку, завжди актуальним завданням є забезпечення економічної безпеки підприємства. В цій же праці автор відмічає з посиланням на І. Карпуня, що економічна безпека підприємства – це такий стан сукупних ресурсів і підприємницьких можливостей, за яких гарантуються найбільш ефективно їх використання з метою стабільного

функціонування та прогресивного науково-технічного та соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним загрозам (впливам), а головною метою економічної безпеки підприємства є гарантування його стабільного і максимально ефективного функціонування та перспективи розвитку.

Згідно з Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, від 29.10.2013 р. № 1277 [9] економічна безпека – це стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання.

З урахуванням зазначеного такі поняття: «банкрутство підприємства», «економічна безпека підприємства», а відтак, і «економічна безпека держави» доцільно розглядати в системній єдності.

Основне значення системи економічної безпеки підприємства полягає в тому, що вона повинна мати попереджувальний характер, а основними критеріями оцінки її надійності та ефективності є: забезпечення стабільної роботи підприємства, збереження і примноження фінансів і матеріальних цінностей; попередження кризових ситуацій, у тому числі різних надзвичайних подій, пов'язаних з діяльністю «зовнішніх» або «внутрішніх супротивників». Проблеми власної економічної безпеки виникають перед кожним підприємством не тільки в кризові періоди, але й під час роботи в стабільному економічному середовищі, комплекс вирішуваних при цьому цільових завдань має істотну відмінність. У режимі стійкого функціонування підприємство при вирішенні завдань економічної безпеки акцентує головну увагу на підтримці нормального ритму виробництва і збуту продукції, на запобіганні матеріальному чи фінансовому збитку, на недопущенні несанкціонованого доступу до службової інформації і руйнування комп'ютерних баз даних тощо [7].

У кризові періоди розвитку найбільшу небезпеку для підприємства становить руйнування його потенціалу (виробничого, технологічного, науково-технічного і кадрового) як головного чинника життєдіяльності підприємства, його можливостей. Головний комплекс проблем і основні причини поточного неблагополуччя багатьох промислових підприємств приховуються в: незатребуваності продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках, у її низькій конкурентоспроможності; недоступності інвестиційних ресурсів; митних і валютних бар'єрах тощо. У цей час необхідне розроблення стратегії економічної безпеки, яке повинна містити: характеристику зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці підприємства;

визначення і моніторинг чинників, що зміцнюють або руйнують стійкість його соціально-економічного положення на короткострокову і середньострокову перспективу; розроблення економічної політики, що охоплює механізми обліку, які впливають на стан економічної безпеки чинників; напрями діяльності підприємства щодо реалізації стратегії [7].

Висновки.

Ураховуючи зазначене можна констатувати, що з метою запобігання банкрутства підприємства повинні реалізовувати комплекс заходів, які, в першу чергу, мають передбачати здійснення моніторингу фінансово-економічного стану підприємства з застосуванням процесу діагностики його банкрутства за різноманітними моделями та розробляти на основі проведеного аналізу адекватні умовам, в яких функціонує підприємство, заходи. Також реалізація заходів щодо уникнення банкрутства підприємства з урахуванням того, що поняття «банкрутство підприємства», «економічна безпека підприємства» і «економічна безпека держави» є взаємопов'язаними, а також, що забезпечення економічної безпеки підприємства є одним з стратегічних напрямів виходу його з кризи, справить позитивний вплив на економічний розвиток підприємства та сприятиме підвищенню рівня як його економічної безпеки, так і держави.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 № 2343-XII [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>
2. Банкрутство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://3222.ua/direction/16>
3. Рейтинг економік [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://russian.doingbusiness.org/rankings>
4. Статистичний збірник "діяльність суб'єктів господарювання" 2013. К. – 2014 рік [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Юрченко М.Є., Марченко Н.А. Модель оцінки ймовірності банкрутства підприємств у сучасних реаліях / М.Є. Юрченко, Н.А. Марченко // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка», 2015, № 9 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4283>
6. Логутова Т.Г, Нагаєвський Д.І. Економічна безпека підприємства: сутність, завдання та методи забезпечення [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/730/37.1.pdf?sequence=1>
7. Міщенко С.П. Концептуальні аспекти економічної безпеки підприємств у

ринковій економіці / С.П. Міщенко // Маркетинг і менеджмент інновацій, 2011, № 2
[Електрон. ресурс]. – Режим доступу:
http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2011_2_190_195.pdf

8. Троц І.В. Стратегічні напрями вирішення проблеми банкрутства на підприємстві / І.В. Троц // Вісник Хмельницького національного університету 2011, № 6, Т. 1
[Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.science-community.org/uk/system/files/Trots_2011.pdf

9. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України / Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277
[Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii>